

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію Переходько Наталії Миколаївни «Охорона здоров'я у Волинському воєводстві (1921–1939 рр.)», поданої до захисту у спеціалізовану вчену раду К 32.051.03 у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.01 – історія України

Приступаючи до рецензування дисертації Наталії Миколаївни Переходько «Охорона здоров'я у Волинському воєводстві (1921–1939 рр.)», відразу зазначимо, що обрана нею проблема ще не була предметом комплексного наукового дослідження, яке є надзвичайно актуальним і соціально важливим. Дослідження окресленої проблеми має цінне наукове значення, оскільки дає можливість з'ясувати і осмислити досвід організації медичного обслуговування населення Волинського воєводства і проведення охороноздоровчої роботи органами державної, самоврядної влади та громадськості у період Другої Речі Посполитої. Водночас актуальність досліджуваної тематики зростає з огляду на потребу подолання стереотипів та упередженості у висвітленні окремих аспектів стану медичного обслуговування населення Волині у міжвоєнний період. Позитивним є те, що при роботі над дисертацією, розробці її концепції, положень та висновків автор використала різні методи дослідження, як загальнонаукові, так і спеціальні.

Дисертаційну роботу Наталії Переходько прочитав з великою зацікавленістю. Матеріал у ній викладається логічно і послідовно з використанням великої кількості нового документального матеріалу.

Проведене Н. М. Переходько дослідження виконане в рамках наукової теми «Суспільно-політичні процеси та розвиток культури на теренах Волині від найдавніших часів до кінця XX століття» кафедри історії України Рівненського державного гуманітарного університету (номер державної реєстрації 0116U006143).

Здобувач поставила перед собою мету комплексно дослідити структуру та механізм функціонування системи охорони здоров'я Волинського воєводства, прослідкувати політику держави в охороноздоровчій сфері та особливості її реалізації на території Волинського воєводства. У зв'язку із цим здобувач спробувала вирішити цілу низку важливих наукових завдань.

То як же вдалося дисертантці реалізувати задумане?

Насамперед варто відмітити, що, використовуючи принципи історизму, об'єктивності, науковості та інші методи при вивченні питань дисертаційної теми, авторці вдалося надати роботі новизни.

По-друге, перевагою дисертації є те, що дослідження поставлених проблем ґрунтується на оригінальній джерельній базі, основу якої становлять неопубліковані архівні документи і матеріали. У процесі написання роботи автор врахувала узагальнення та висновки дослідників, які розглядали питання, пов'язані із предметом дослідження. Тому дисертантці вдалося уникнути однобічності у судженнях і висновках та об'єктивно проаналізувати важливу наукову проблему.

По-третє, реалізації поставленої мети сприяє добре продумана структура дисертації, обумовлена внутрішньою логікою подій, що вивчаються та їхнього викладу. Робота складається з анотації, змісту, переліку умовних скорочень, чотирьох розділів, поділених на 11 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і 14 додатків. Загальний обсяг дисертації – 230 сторінок, з яких 186 сторінок основного тексту. Список використаних джерел нараховує 304 позиції.

Усвідомлюючи складність дисертаційної роботи, здобувачка у вступі (с. 16–21) доволі переконливо сформулювала основні формальні атрибути: актуальність, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мету і завдання, об'єкт і предмет дослідження, географічні й хронологічні межі, методи дослідження, наукову новизну одержаних результатів та їхнє практичне значення, подала відомості про апробацію результатів дослідження, публікації і структуру дисертації.

Проблемно-хронологічний підхід до відтворення забезпечив комплексну реконструкцію основних явищ і процесів, пов'язаних з центральним об'єктом дослідження.

У першому розділі дисертації «Історіографія, джерела та методологічна основа дослідження» (с. 22–52) проаналізовано величезний історіографічний масив літератури, джерельну базу та теоретико-методологічні засади дослідження. Автор для вивчення окресленої проблеми згрупувала проаналізовані праці за таким критерієм: 1) дослідження міжвоєнного періоду; 2) радянська історична й медична думка; 3) праці сучасних українських дослідників; 4) праці зарубіжних науковців.

Цікавою і оригінальною є авторська характеристика джерельної бази дослідження (с. 32–45). Її основу склали різні за походженням та інформативним потенціалом джерела, які дослідниця поділила на такі групи: архівні матеріали та фондові збірки музейних установ; збірники документів законодавчого характеру та статистики; спогади; матеріали періодичних видань міжвоєнного періоду.

Важливим є те, що до наукового вжитку авторкою введено значний пласт архівного матеріалу, який дотепер залишався не опрацьований істориками. Це, насамперед, документи і матеріали, що збереглися у фондах Центрального державного історичного архіву м. Львова, державних архівів Волинської, Рівненської, Тернопільської областей та польського Архіву нових актів у Варшаві, а також фондові збірки Рівненського обласного краєзнавчого музею. У дисертаційній праці представлена мемуаристика і матеріали тогочасної преси.

Використання здобувачем опублікованих і вперше введених до наукового вжитку джерел та застосування відповідної методики їх опрацювання забезпечили достовірність і новизну наукових положень та висновків.

В наступних розділах, використовуючи загальнонаукові принципи і спеціальні методи дослідження, авторці вдалося комплексно висвітлити тему.

Досить цікавим виявився другий розділ дисертації «Структура та механізм функціонування системи охорони здоров'я» (с. 53–88). Основна увага

в ньому зосереджена на аналізі організаційної структури та системи управління охороною здоров'я у Другій Речі Посполитій (с. 53–63). Багато цікавих фактів наведено в підрозділі 2.2 «Управління і фінансування охорони здоров'я у Волинському воєводстві» (с. 63–75). Вдалим, на нашу думку, є також параграф, в якому висвітлено кадрове забезпечення медичних установ (с. 75–88).

Характеризуючи загальні контури політики польських урядів щодо механізму функціонування системи охорони здоров'я упродовж міжвоєнного періоду ХХ ст., автор справедливо зазначила, що «польські урядовці запровадили централізовану систему управління охороною здоров'я у Другій Речі Посполитій».

Особливе зацікавлення для науковців становить третій розділ «Діяльність медико-санітарних інституцій» (с. 89–148), який з багатьох позицій є новаторським. У підрозділі 3.1. «Лікувальні заклади та аптеки» (с. 89–109), автор дослідила мережу діючих у Волинському воєводстві стаціонарних та амбулаторних закладів та проаналізувала відповідну статистику. На цій підставі автор цілком справедливо зазначила, що ситуація з наданням стаціонарної медичної допомоги у воєводстві у 1920-х роках була критичною. У підрозділі 3.2 автор розкрила діяльність медичної інституції, спрямованої на лікування й профілактику інфекційних недуг (с. 109–128). Дуже важливим і актуальним є аналіз заходів спрямованих на охорону здоров'я жінок і дітей, проведений у підрозділі 3.3 «Охорона материнства та дитинства й санаторно-курортні установи» (с. 128–146).

У останньому, четвертому розділі «Медичні громадські організації» (с. 149–178) досліджено мету, завдання, засади діяльності медичних організацій на території Волинського воєводства. Цей розділ в структурному відношенні має два підрозділи. У підрозділі 4.1 «Медичні страхові установи та товариства» (с. 149–168) висвітлено запровадження громадської страхової медицини, яка сприяла розвитку охорони здоров'я. Проте, як правильно зауважила автор, на державному рівні страхова медицина хоч і підтримувалася польською владою, але не набула обов'язкового загальнодержавного статусу. Одночасно автор не

обділила увагою діяльність медичних товариств на території воєводства. Цілком правильним, на нашу думку, є виділення в окремий підрозділ питання діяльності Волинського відділу Товариства Червоного Хреста (с. 168–177).

Працю обрамлюють розгорнуті, теоретично насичені висновки та узагальнення (с. 179–186). Заслужують на увагу додатки до дисертаційної роботи (с. 217–230), в яких поміщено таблиці, що підсилюють авторський аналіз. Серед них слід виокремити додаток А, в якому подана організаційна структура охорони здоров'я у Польщі у 1918–1939 рр.. Не менш важливими є й наступні додатки, які в концентрованій формі подають інформацію щодо стану охорони здоров'я у Волинському воєводстві.

Віддаючи належне сильним сторонам дисертаційного дослідження, все ж слід звернути увагу на деякі дискусійні питання й окремі недоліки.

Розпочнемо з першого розділу. По-перше, автор, провівши аналіз публікацій із визначеної проблематики, поділила їх на чотири групи. Це правильно. Проте, таку працю як «Польський Червоний Хрест на Волині» («Polski Czerwone Krzyż na Wołyń»), яку підготували польські автори у міжвоєнний період, доцільно було проаналізувати у підрозділі 1.2 «Джерела».

Зарубіжна історіографія проблеми представлена в основному працями польських учених. На нашу думку, тут доцільно було б розширити аналіз праць з теми науковців з інших країн, що посилює б цей розділ. По-друге, досить повною є характеристика джерельної бази. Автором уведено в науковий обіг значну кількість нової історичної інформації. Проте досить лаконічним виявився аналіз такої важливої групи інформативних матеріалів, як мемуаристика (с. 42), який зайняв лише одну неповну сторінку. Дисертантці у процесі написання роботи варто було б також опрацювати матеріали, які зберігаються в архівах Києва, зокрема, Центральному державному архіві громадських об'єднань України, Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України у фондах яких збережено багато цікавої інформації з теми дисертації.

По-третє, у своїй, безумовно, змістовній і цікавій дисертації Наталія Переходько не зуміла в рівній мірі охопити всі аспекти обраної проблеми. На нашу думку, більш поглибленого аналізу вимагають питання управління і фінансування установ охорони здоров'я у воєводстві та їх кадровому забезпеченні.

По-четверте, цікавим є аналіз методологічного інструментарію. Автор стверджує, що методологічною основою дисертації є фундаментальні принципи наукового пізнання: історизм, наукова об'єктивність і вірогідність висвітлення історичних подій, критичний аналіз, системність та всебічність. Проте автор не завжди їх підтверджує конкретними прикладами із дисертації. Потребують деталізації окремі терміни і поняття і категорії, якими автор оперує у своєму дослідженні.

По-п'яте, багато місця в дисертації займають загальновідомі факти. Скоротивши їх, можна було б розширити аналіз питань, заявлених у дисертації. І, врешті, дуже добре, що в дисертації є перелік умовних скорочень. Але в роботі інколи зустрічається аббревіатура, яка не завжди розшифровується. До того ж робота перенасичена цифровим матеріалом, інколи зустрічаються повтори, стилістичні погрішності, полонізми, архаїзми. Потребує стилістичної корекції третя позиція наукової новизни дисертації, де слід вказати, що набули подальшого розвитку не «діяльність медичних товариств різних національних груп», а їхні інтерпретації та оцінки. Роботу слід уважніше вчитати і редагувати.

Але це є окремі зауваження, вони не є типовими для дисертаційної роботи, мають характер побажань і рекомендацій. В цілому ж роботі властивий новаторський дух. Авторські думки, вперше введені до наукового вжитку архівні свідчення, сміливі всебічні обґрунтування та висновки стануть цінним матеріалом не тільки для роздумів про минуле, а й майбутнє нашого суспільства, особливо про шляхи проведення медичної реформи в Україні. Позитивним є те, що авторка виявила загальні закономірності та специфічні регіональні особливості функціонування структур охорони здоров'я у

воєводстві, у багатьох випадках зуміла уникнути традиційних схем викладу і трактування історичних фактів і подій. Використані джерела, характер і тематика документального матеріалу, повнота їх викладу і аналізу дали можливість авторці досить вдало висвітлити досвід організації охорони здоров'я, системи управління нею, історію діяльності медичних інституцій Волинського воєводства, узагальнити досвід участі лікарів у громадських професійних товариствах .

В процесі роботи над дисертацією здобувачка оволоділа методикою історичного дослідження, виявила вміння працювати з літературою та джерелами, аналізувати факти і явища, доходити аргументованих висновків.

Автореферат дисертації відповідає змісту дисертації. Основні її положення досить повно викладені авторкою у 13 публікаціях, чотири з яких опубліковані у фахових виданнях, а одна стаття – у виданні, яке належить до наукометричної бази РІНЦ.

В цілому можна зробити висновок про те, що Н. М. Переходько досягнула мети і завдання дисертаційного дослідження. Воно є комплексною самостійною працею, має вагоме теоретичне і практичне значення.

Викладене дає підстави твердити, що рецензована дисертація відповідає вимогам ДАК України, а її авторка – Наталія Миколаївна Переходько заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент:

**кандидат історичних наук, професор,
професор кафедри нової та новітньої
історії України Східноєвропейського
національного університету
імені Лесі Українки**

М. М. Кучерепа

